

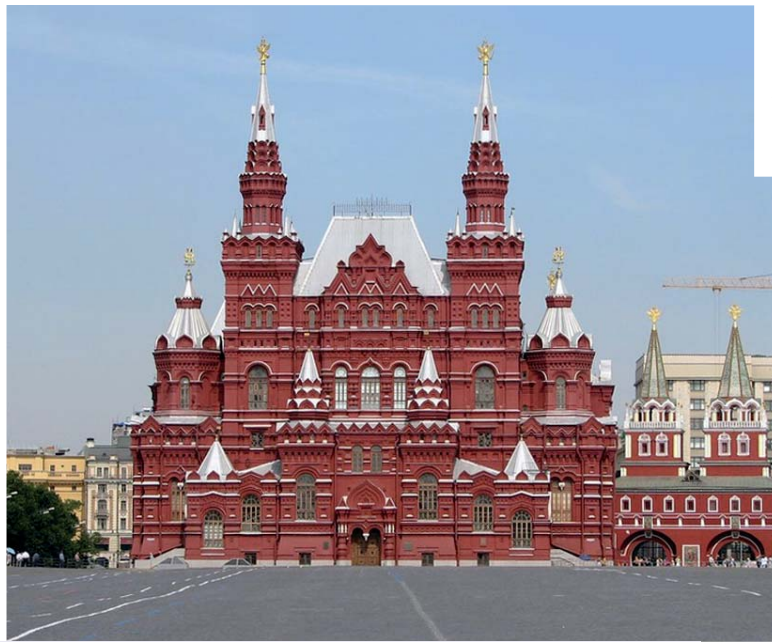
Alexander Chubarian

Lid Russische Academie van Wetenschappen (RAW)
Directeur Instituut voor algemene geschiedenis van de RAW

Galina Shatokhina-Mordvintseva

Doctor habitatus in historische wetenschappen / Wetenschappelijk hoofdmedewerker van het Instituut voor algemene geschiedenis van de RAW

1 – Nationaal Historisch Museum aan het Rode Plein in Moskou.

De Russische historische wetenschap en Nederland

In Rusland heeft zich met name binnen het kader van de Russische Academie van Wetenschappen (RAW) een wijdvertakt en functioneel netwerk gevormd van verscheidene wetenschappelijk-historische structuren, die het hele spectrum van het verleden en het culturele erfgoed beslaan. Er vinden veel activiteiten plaats op wetenschappelijk en didactisch gebied aan de Russische universiteiten. Al deze werkzaamheden worden als maatschappelijk relevant beschouwd en ondersteund door de staat.

Inmiddels zijn er historische genootschappen opgericht en oude genootschappen heropgericht, zoals het Russisch Historisch Genootschap (RHG) in 2012. Dit genootschap zet de nobele tradities voort van het Russisch keizerlijk historisch genootschap, dat in Rusland bestaan heeft van 1866 tot 1917 en dat een aanzienlijke bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van het nationaal historisch bewustzijn. Tot de kerntaken van het RHG, waarvan het Instituut voor Algemene Geschiedenis van de RAW één van de oprichters is, behoren bevordering van de Russische historische wetenschap, ondersteuning van onderwijsprojecten en het faciliteren van teruggave aan Rusland van nationale historische relikwieën en kostbaarheden. Andere werkzaamheden van het Genootschap zijn de toelichting en popularisering van de vader-

landse en wereldgeschiedenis, het behoud van het 'collectieve historische geheugen' van de Russische samenleving en het beter toegankelijk maken van Russische archieven en de bestudering van de documenten die zich daar bevinden. In 2013 is tevens het Russisch Militair-Historisch Genootschap (RMHG) opgericht, dat zich richt op zoek- en documentatiewerkzaamheden, archeologisch onderzoek en publicatie van documenten.

Het Russische wetenschappelijk-historische milieu heeft zich nooit opgesloten in de eigen nationale geschiedenis. Van oudsher bestond er bij ons belangstelling voor globale mondiale processen en voor de bestudering van het culturele erfgoed van de mensheid in al zijn veelzijdigheid. Als een opmerkelijke richting in de vaderlandse historische wetenschap is ook land- en heemkunde ontstaan – die beide betrekking hebben op het buitenland. Hierbij worden door Russische historici zowel de historische processen op zich in verschillende landen onderzocht als de verhoudingen en wederzijdse betrekkingen van deze landen met Rusland.

Vier eeuwen Russisch-Nederlandse relatie

De Russisch-Nederlandse verhoudingen tellen meer dan vier eeuwen. De meest kleurrijke en bekende gebeurtenis in de geschiedenis binnen de bilaterale betrekkingen is het

bezoek van Peter de Grote aan Nederland tijdens het Grote Gezantschap in 1697, en het oponthoud van de tsaar in de Verenigde Provinciën in 1697-1698. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was een van de eerste West-Europese staten waar in 1699 een permanente Russische diplomatieke vertegenwoordiging werd gevestigd. Dit kwam vooral door de rol van de Verenigde Provinciën zelf, die in die tijd een van de handels- en nijversheidscentra in Europa waren en tevens door de omstandigheid, dat het land sinds 1689 door een personele unie verbonden was met een andere grootmacht in Europa: Engeland.

In de 18e en 19e eeuw werden de verhoudingen tussen Rusland en Nederland gekenmerkt door een dichte vervlechting van wederzijdse politieke, diplomatieke en financiële belangen. Door tijdgenoten gekenschetst als: 'goede verhoudingen en vriendschap'.

Het ontstaan van een wetenschappelijk-historische interesse in Rusland voor de Verenigde Provinciën begint feitelijk begin 18e eeuw. Ze was ingegeven door praktische behoeften van de Russische staat en had betrekking op belangrijke samenwerkingsgebieden tussen beide landen, zoals handel, zeevaart, scheepsbouw, krijgskunst en nauw met deze terreinen verbonden cartografie. Het is ook in deze tijd dat verscheidene in Holland

Rusland en Nederland kennen een gezamenlijke geschiedenis die vier eeuwen teruggaat. Deze geschiedenis is sinds begin van de 18e eeuw uitgebreid bestudeerd en beschreven door onderzoekers van historische genootschappen, universiteiten en wetenschappelijke instituten in Rusland. Het Nationaal Historisch Museum in Moskou beschikt bijvoorbeeld over een rijke verzame-

ling objecten en documenten die getuigen van de veelzijdigheid van de bilaterale betrekkingen. De bestudering van documentair erfgoed in Rusland over de geschiedenis van Nederland en de relaties tussen beide landen heeft aan de basis gelegen van vele publicaties en grondige monografische onderzoeken.

gedrukte boekwerken uit de 17e en 18e eeuw in Rusland terechtkomen (hoofdzakelijk werken van historische aard), die uiteindelijk de basis zouden vormen van Russische boekencollecties.

Een verdere ontwikkeling van de Russisch-Nederlandse betrekkingen in de 18e eeuw en de belangstelling voor handelstransacties en financiële operaties met de Verenigde Provinciën, werd veroorzaakt door het verschijnen van vele vertaalde werken die betrekking hadden op specifieke aspecten van het zaken doen met de Verenigde Provinciën.¹ Daarbij verflauwde de interesse voor het bezoek van Peter de Grote aan Holland en voor het bestuderen van de toepassing van Hollandse kennis op verschillende terreinen in Rusland zeker niet. Vanaf 1780 werd informatie van praktische aard over de Verenigde Provinciën aangevuld met politieke informatie, die in de rubrieken van 'Buitenlandse inlichtingen' regelmatig gepubliceerd werd door de krant 'Moskouse berichten' en vanaf 1790 ook door het 'Politiek tijdschrift', een maandelijks uitgave van de Moskouse universiteit in de jaren 1790-1802.²

Een van de meest belangwekkende publicaties uit de eerste helft van de 19e eeuw was geschreven door graaf Alexander von Benckendorff. De publicatie behelsde de bevrijding van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden van de Franse legers en werd in 1817 uitgegeven onder de titel 'Handelingen van het detachment van generaal-majoor Von Benckendorff', in 1829 gevolgd door een heruitgave. Tot andere belangrijke publicaties moeten de vertalingen van werken van de Nederlandse historicus Jacobus Scheltema worden gerekend, gemaakt door de Russische geschiedschrijver Aleksandr Kornilovič (1800-1834). Zij gaan over de eerste Russische gezantschappen in Holland in 1615, over het verblijf van Peter de Grote in Zaandam, en over de eerste Hollandse gezantschappen in Rusland in 1630 van Albert Burgh en Johan van Veldriel.

In de periode vanaf midden 19e eeuw tot aan de Eerste Wereldoorlog waren de meeste werken in de Russische geschiedschrijving gewijd aan Nederland van geografisch-sta-

2 - Een globe van Blaeu. Holland, 1690 – 1700. Atelier van de erfgenamen van Willem Blaeu. Nationaal Historisch Museum, Moskou.

tistische aard. Ook waren het publicaties op het gebied van Nederlandkunde, waarin alle zijden van het politieke, economische en culturele leven van het land werden belicht. Tevens verschenen er vertalingen van historische werken en notities van Nederlandse reizigers, grondige publicaties van diplomatieke documenten over de Russisch-Nederlandse betrekkingen en onderzoeken, geschreven op basis van deze documenten. Ook verschenen de eerste algemene werken over de Nederlandse geschiedenis.³

De bestudering van Nederland ging ook door in Sovjet-Rusland. De periode tot de jaren 1940 werd vooral gekenmerkt door belangstelling voor de Nederlandse Opstand in de 16e eeuw, het verschijnen van methodische handleidingen voor middelbare en hogere scholen over dit thema en interesse voor de kolonie Nederlands-Indië en de nationale bevrijdingsbeweging aldaar. Tevens werd

materiaal gepubliceerd over de Haagse Vredesconferentie van 1899. De jaren '40 gaven een groot aantal publicaties te zien over de gebeurtenissen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Nederlandse collecties in Rusland

De moderne Russische school van Nederlandkunde begint zich feitelijk te vormen vanaf het einde van de jaren veertig, wanneer historici hun aandacht gaan richten op de buitengewoon rijke verzameling van documentair erfgoed dat zich in de voorgaande eeuwen opgehoopt had in depots van Russische archieven, bibliotheken en musea. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de huidige 'Nederlandse' collecties van Moskou en Sint-Petersburg.

Een unieke bewaarplaats van wetenschappelijke documentatie van mondiale betekenis is het Archief van Buitenlandse Politiek van het

Russische Imperium (AVPRI) en het Archief van Buitenlandse Politiek van de Russische Federatie (AVPRF) van het ministerie van Buitenlandse zaken. Hier zijn zeldzame en 'onbekende' documenten te vinden, die niet alleen de geschiedenis van diplomatieke betrekkingen, waaronder ook die tussen Rusland en Nederland, behandelen, maar ook een beeld geven van uiteenlopende aspecten van de binnenlandse situatie in Nederland en zijn buitenlandse politiek in verschillende perioden van zijn ontwikkeling.

De depots van het Russisch Staatsarchief voor Oude Akten (RGADA) en het Staatsarchief van de Russische Federatie (GARF) in Moskou bevatten documenten die betrekking hebben op de relatie met Holland (hoofdzakelijk uit de 17e eeuw en de tijd van Peter de Grote). Het materiaal van het GARF is interessant als bewaarplaats van persoonlijke eigendommen van beroemde persoonlijkheden, bijvoorbeeld Anna Paulowna, wier lot nauw verbonden is met de geschiedenis van Nederland. Een niet onaanzienlijk aantal documenten dat verband houdt met Nederlandse problematiek bevindt zich in het Russisch Staatsarchief voor Sociaal-Politieke Geschiedenis (RGASPI). Het belangrijkste 'Nederlandse' archiefmateriaal in de depots van Sint-Petersburg bevindt zich in het Russisch Historisch Staatsarchief.

Documenten uit de Afdeling handschriften van de Russische Staatsbibliotheek (RGB) worden steeds vaker gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek door in Nederland gespecialiseerde Russische historici. In deze afdeling bevinden zich de persoonlijke archieven van een aantal Russische staatsfunctionarissen en publieke figuren, diplomaten en schrijvers, die Nederland eind 18e begin 19e eeuw hebben bezocht. Unieke en zeldzame Nederlandse boeken uit de 17e en 18e

eeuw worden bewaard in het Boekenmuseum van de RGB, in de Openbare Historische Staatsbibliotheek en in de Russische Staatsbibliotheek voor Buitenlandse Literatuur.

Het Nationaal Historisch Museum in Moskou beschikt over een rijke verzameling objecten en documenten die getuigen van de veelzijdigheid van de betrekkingen tussen Rusland en Nederland. De bestudering van documentair erfgoed in Rusland over de geschiedenis van Nederland en de relaties tussen onze landen heeft aan de basis gelegen van vele publicaties en grondige monografische onderzoeken. Zo werd veel onbekend materiaal toegankelijk voor wetenschap en cultuur.

Sinds 1949 tot aan onze tijd zijn in Rusland ongeveer veertig dissertaties over de geschiedenis van Nederland geschreven. De thematiek van deze onderzoeken betrof de middeleeuwen, de hervormingsbeweging in de Nederlanden in de eerste helft van de 16e eeuw, het collectieve Nederlandse gedachtengoed, het complexe mozaïek van de binnenlandse politiek en van de bijzonderheden van het economische systeem van de Verenigde Provinciën. Bovendien betrof het problemen van de buitenlandse politiek in het recente verleden en het heden en afzonderlijke aspecten van de koloniale politiek in Nederlands-Indië, de Nederlandse arbeidersbeweging, de verzetsbeweging in Nederland en uiteraard het ontstaan en de ontwikkeling van de Russisch-Nederlandse betrekkingen in verschillende perioden. Ongeveer een derde van al deze dissertaties werd geschreven op het Instituut voor algemene geschiedenis van de RAW.

Het verdient vermelding dat Russische onderzoekers onverminderd grote belangstelling hebben voor het wetenschappelijke

erfgoed van beroemde Nederlanders als Erasmus van Rotterdam, Baruch Spinoza, Hugo de Groot en voor de werken van Multatuli. Het aantal vertalingen van hun werken en daaraan gewijde wetenschappelijke publicaties staat op de eerste plaats in de Russische geschiedschrijving over Nederland. Een afzonderlijk onderzoeksobject in Rusland was en blijft tot op heden de Nederlandse kunst, waarvan de voortdurende bestudering traditioneel is voor de Russische kunstgeschiedenis.

In de Russische geschiedschrijving van de laatste decennia krijgen aspecten van de Russisch-Nederlandse handel en politieke betrekkingen in de 17e tot en met de 19e eeuw veel aandacht, zowel in bilateraal verband als in de context van de wereldgeschiedenis, evenals de activiteiten van Nederlandse specialisten in Russische dienst. Men bestudeert het aandeel dat Nederland heeft in de bestudering van Rusland, er wordt nieuw materiaal gepubliceerd met betrekking tot het verblijf van Peter de Grote in Nederland, en de ontwikkeling van culturele en wetenschappelijke contacten. Onderzoekers hebben belangstelling voor de relaties tussen het Russische en Nederlandse vorstenhuis, de hulp van Rusland bij de bevrijding van Nederland van de Franse bezetters en het herstel van de nationale onafhankelijkheid in de jaren 1813-1814. Er is een monografie verschenen gewijd aan het duel tussen A.S. Puškin en G. d'Anthès met begeleidende documenten uit Nederlandse archieven die niet eerder gepubliceerd waren. In de meest recente historiografie vinden ook cultuurwetenschappelijke thema's weerklank die worden gezien binnen een Nederlands kader. In 2007 is een solide leerboek, *'De geschiedenis van Nederland'*, uitgegeven voor hogescholen. Momenteel bevindt het werk aan het eerste boek in de Russische geschiedschrijving over de geschiedenis van België, Nederland en Luxemburg van de oudheid tot begin 21e eeuw zich in een eindstadium.

Voorbeelden van samenwerken

Een goed voorbeeld van gezamenlijke activiteit van Russische en Nederlandse historici is de samenwerking tussen het Instituut voor Algemene Geschiedenis van de RAW en het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam. In het beginstadium, midden jaren negentig, werd het idee ontwikkeld voor het uitgeven van een aantal innovatieve onderzoekswerken over sociale geschiedenis in het Russisch en ook voor het vormgeven en ontwikkelen van deze onderzoekstak in Rusland. Het Instituut voor Algemene Geschiedenis van het RAW nam samen met het Instituut voor Russische Geschiedenis van de RAW en de Moskouse

3 - Plaquette van de Tweede Haagse Vredesconferentie uit 1907.

Lomonosov-Staatsuniversiteit (MGU) het initiatief voor de uitgave van een jaarboek 'Sociale geschiedenis'. De bundel heeft zich bezwen als gedegen en gewaardeerde wetenschappelijke uitgave, die nu is getransformeerd in een elektronisch tijdschrift dat specialisten over het hele land van deze discipline verenigt.⁴

Het Instituut voor Algemene Geschiedenis van de RAW en het IISG hebben deelgenomen aan een aantal gezamenlijke onderzoeken en publicatieprojecten. In dit verband kan het grootschalige onderzoeksproject uit 2006-2008 'De sociaaleconomische activiteit van de bevolking en het cultureel erfgoed van het sovjet-verleden' genoemd worden, gerealiseerd dankzij een subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en het Russische Fonds voor Fundamenteel Onderzoek (RFFI).⁵

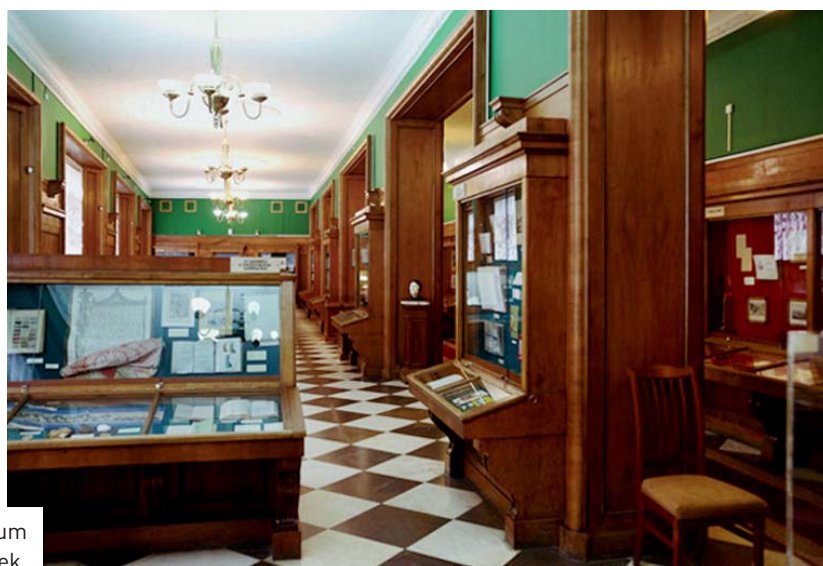
Gebruikmakend van de overeenkomst tussen de RAW en de Nederlandse Academie van Wetenschappen inzake wetenschappelijke uitwisseling, hebben in de loop van het afgelopen decennium vele medewerkers van het Instituut voor Algemene Geschiedenis de mogelijkheid gekregen te werken met zeer belangwekkende archiefdocumenten die worden bewaard in het IISG. Het gaat hier vooral om de geschiedenis van verscheidene internationale organisaties en bewegingen, de Russische emigratie, de geschiedenis van Russisch en buitenlands maatschappelijk gedachtegoed, de complexe geschiedenis van de relaties tussen verschillende culturen en wetenschappelijke instituten van de beide landen.

In mei 2013 werd er in het Instituut voor Algemene Geschiedenis van de RAW een internationale conferentie gehouden met als titel 'Rusland en Nederland van de 17e tot de 20e eeuw: nieuwe onderzoeken en actuele problemen'. Deze conferentie, georganiseerd in het kader van het Nederland-Ruslandjaar 2013, was een uitgelezen kans om een beeld te krijgen van de actuele stand van de historische wetenschappelijke samenwerking, zoals die zich in de loop van de afgelopen vier eeuwen tussen beide landen heeft ontwikkeld.

We hopen dat de speciale editie van het tijdschrift Vitruvius, die gewijd is aan de samenwerking op het gebied van behoud van gezamenlijk cultureel erfgoed van Nederland en Rusland, ons gemeenschappelijke historische verleden en ook Nederlands onderzoek over Rusland, op belangstelling van de lezers kan rekenen en bevorderlijk zal zijn voor de ontwikkeling van een vruchtbare samenwerking tussen geleerden van onze landen en voor een beter inzicht in de processen die

4 - Pasjkovhuis, Moskou.

5 - Museum van het boek.

bepalend zijn geweest voor gebeurtenissen in het verleden.

Noten

¹ In deze werken ging het over prijzen van handelswaar en door de Republiek geleverde diensten, invoerrechten, de vervoersmogelijkheden van Hollandse schepen, evenals informatie over de VOC en de WIC en hun prijsvormingssysteem.

² Hetzelfde kan gezegd worden over Russische periodieke uitgaven in de 19e eeuw, zoals 'Geest der tijdschriften' en 'Europees Nieuwsblad'. De hoeveelheid informatie die uit de Verenigde Provinciën, de Bataafse Republiek en later uit het Koninkrijk der Nederlanden kwam, was tamelijk omvangrijk en nam in de eerdergenoemde uitgaven een waardige plaats in.

³ Panteleeva S.V. *De Nederlanden en België.*

Sint-Petersburg, 1905; Lozinskij S.G. *Geschiedenis van België en Holland*, Sint-Petersburg, 1908.

⁴ zie www.icshes.ru/sh/

⁵ Dit gebeurde in samenwerking met het Centrum voor economische geschiedenis van de MGU en het Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis en Politologie van het Instituut voor Russische geschiedenis van de RAW, het Internationaal Centrum voor Sociale Geschiedenis en de Universiteit van Amsterdam.

De resultaten van het project zijn verenigd in een gezamenlijke monografie 'Sovetskoe nasledstvo'. *Otrazhenie prošlogo v social'nykh i ekonomičeskikh praktikach sovremennoj Rossii*. Moskva, ROSSPĖN, 2010 ('De sovjet-erfenis'. *Weerspiegeling van het verleden in sociale en economische praktijken van het hedendaagse Rusland*. Moskou, ROSSPEN, 2010.) ■